litui – neolito pradžiai. Tik perkasoje 11 rastas nedidelis dvigalis prizminis skaldytinis turėtų būti datuojamas vėlyvojo paleolito pabaiga – mezolito pradžia.

Dubaklonis Stone Age Settlement

An excavation (13 trenches totalling 220 m^2) was conducted on the grounds of Dubaklonis Stone Age Settlement (Varėna District, S Lithuania). At a depth of 20–60 cm, trenches 1–4 yielded a 10–40 cm thick layer of yellow sand with isolated flint artefacts (Fig. 1), blades, and flakes. Trenches 5–13 yielded a layer of sand with isolated flint artefacts (Fig. 2), blades, and flakes that had been disturbed during the construction of the road. Based on the discovered chance finds, the Stone Age settlement dates to the Late Mesolithic – Early Neolithic.

Lukas Gaižauskas,
Giedrė Piličiauskienė,
Gytis Piličiauskas

Kabelių akmens amžiaus gyvenvietė 7

2021 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai Kabelių akmens amžiaus gyvenvietėje 7 (Varėnos r., Marcinkonių sen.). Gyvenvietė yra į ŠV nuo Grūdos upelio, pralaidos kelyje tarp Ašašninkų ir Kabelių kaimų (1 pav.). Kabelių akmens amžiaus gyvenvietę 7 1995 m. aptiko T. Ostrauskas, ariamoje pakilumoje surinkęs gausybę akmens amžiumi datuojamų titnago radinių (*ATL 1994 ir 1995 metais*, 1996, p. 320–323). 2000 m. imant mėginį palinologiniams tyrimams, uždurpėjusioje lomoje į PV nuo ariamo lauko grąžtas atsitrenkė į kaulą, todėl 2001 m. T. Ostrauskas tyrimus šioje radimvie-

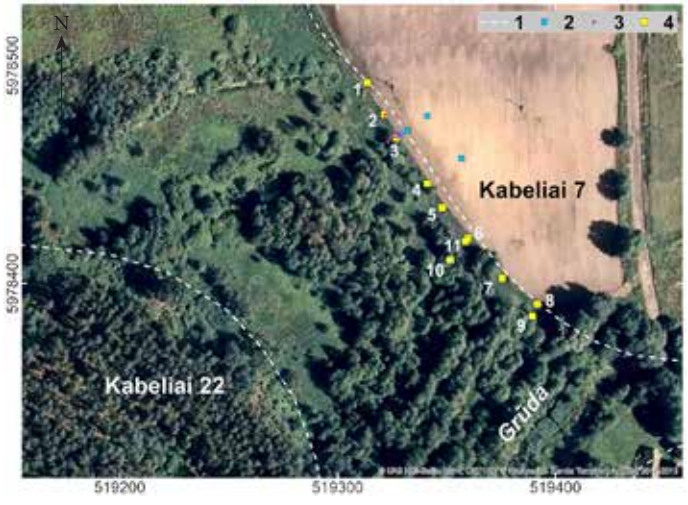

1 pav. 2021 m. Kabelių akmens amžiaus gyvenvietėje 7 atliktų ir ankstesnių archeologinių tyrimų planas: 1 – apytikslė buvusio ežero kranto linija; 2 – 2001 m. T. Ostrausko tirti šurfai; 3 – 2014 m. G. Piličiausko tirti gręžiniai; 4 – 2021 m. tirti šurfai. L. Gaižausko brėž.

Fig. 1. A plan of the 2021 and earlier archaeological investigations at Kabeliai Stone Age Settlement 7: 1 – approximate shoreline of the former lake; 2 – Ostrauskas' 2001 test pits; 3 – Piličiauskas' 2014 boreholes; 4 – the 2021 test pits.

tėje pratęsė, siekdamas surasti archeologinį sluoksnį minėtame durpyne šalia pakilumos krašto – spėjamo buvusio ežero kranto (*ATL 2001 metais*, 2002, p. 25–29). Ištyrus du 2x1 m dydžio šurfus, po užartu dirvožemiu aptikti durpių sluoksniai su pavieniais titnago radiniais, o toliau nuo pakilumo krašto tirtame šurfe apie 1,6 m gylyje pasiektas gelsvo smėlio su angliu-

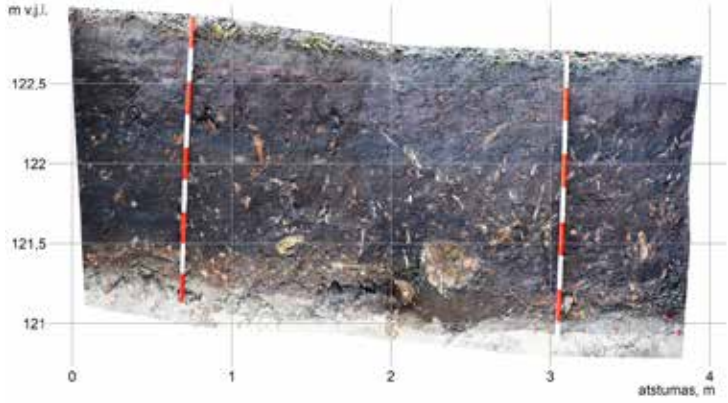

2 pav. Šurfo 11 PR sienelė. L. Gaižausko nuotr. ir brėž.

Fig. 2. The SE wall of test pit 11.

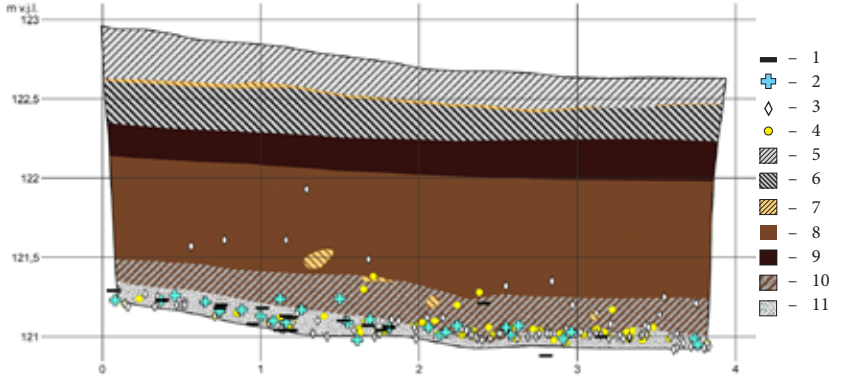

3 pav. Šurfo 11 PR sienos stratigrafijos ir radinių pasiskirstymo brėžinys: 1 – keramikos šukės; 2 – gyvūnų kaulai; 3 – titnago radiniai; 4 – akmenys; 5 – smėlis, smulkus humusingas / durpingas, tamsiai pilkai rudas (deliuvis); 6 – durpė, susiskaidžiusi, tamsiai ruda, smėlinga; 7 – medžių šakos; 8 – durpė, nesusiskaidžiusi, labai tamsiai ruda; 9 – durpė, nesusiskaidžiusi, tamsiai ruda; 10 – smėlis, smulkus, su sąnašomis, durpingas arba durpė, smėlinga, tamsiai pilkai ruda ar tamsiai ruda; 11 – smėlis, labai smulkus, šviesiai pilkai rudas ar šviesiai pilkas. L. Gaižausko brėž.

Fig. 3. The stratigraphy and distribution of the finds in the SE wall of test pit 11. 1 – potsherds; 2 – animal bones; 3 – flint finds; 4 – stones; 5 – sand: fine humus-rich/peaty dark grey brown (overbank deposits); 6 – peat: decayed, dark brown, sandy; 7 – tree branches; 8 – peat: undecayed, very dark brown; 9 – peat: undecayed, dark brown; 10 – sand: fine with peaty deposits, or peat: sandy, dark greyish brown or dark brown; 11 – sand: very fine, light greyish brown or light grey.

kais ir organikos dalelėmis sluoksnis, kuriame aptikta stambesnių titnago radinių bei gyvūnų kaulų ir ragų dalių, elnio ragas su pjaustymo žymėmis. Radiniai iš gelsvo smėlio su organika sluoksnio pagal žiedadulkių duomenis preliminariai datuoti atlančio laikotarpiu. 2014 m. Kabelių akmens amžiaus gyvenvietės 7 uždurpėjusioje dalyje gręžinius tyrė G. Piličiauskas. Iš viso ištirti 7 gręžiniai (1 pav.), juose aptikta 1,5–2,2 m storio pelkinių ir ežerinių nuosėdų. Po 1,5–1,7 m storio durpe, pade gausiai dumblinga, aptiktas 10–40 cm storio smulkaus ir vidutinio rupumo pilko dumblingo smėlio su mediena ir angliukais sluoksnis (*LIIR*, f. 1, b. 7063). Išsamesni užmirkusio akmens amžiumi datuojamo archeologinio sluoksnio tyrimai bei jo datavimas absoliutiniais metodais Kabelių gyvenvietėje 7 iki šiol nebuvo atlikti. Būtent todėl atliekant tyrimus 2021 m. keltas tikslas užfiksuoti archeologinio sluoksnio stratigrafiją – išsiaiškinti, ar minėtas sluoksnis gali būti skaidomas į atskirus horizontus su skirtingų laikotarpių medžiaga bei ištirti jų chronologiją.

Spėjamos buvusio ežero priekrantės ruože, į PV nuo pakilumos, kurios paviršiuje aptinkama įvairių laikotarpių radinių, ištirta 11 šurfų – iš viso 28 m^2 plotas (1 pav.). Iš pradžių išilgai šlaito ištirti 2x1 m dydžio šurfai 1–9, vėliau ties šurfo 6 vieta tirti šurfai 10 ir 11. 2x2 m dydžio šurfas 10 buvo toliau į PV nuo šlaito, kur tikėtasi aptikti storesnį ežerinių nuosėdų sluoksnį su archeologiniais radiniais, o 4x2 m dydžio šurfas 11 tirtas tiesiog šurfo 6 vietoje, nes čia aptikta didesnė radinių sankaupa akmens amžiumi datuojamame horizonte. Šurfuose 1–7, 9 ir 11 stebėta beveik vienoda stratigrafija (2, 3 pav.). Paviršiuje visur buvo 20–30 cm storio deliuvio – smulkaus, humusingo, tamsiai pilkai rudo smėlio – sluoksnis. Giliau buvo durpės sluoksniai: iš pradžių iki 30 cm storio, susiskaidžiusi ir smėlinga tamsiai ruda durpė, žemiau – nesusiskaidžiusi tamsiai ruda ar labai tamsiai ruda durpė. Durpėse buvo itin daug lapuočių (alksnių?) medžių šaknų ir kelmų. Po durpėmis 1,5–1,6 m gylyje atsidengė labai smulkus šviesiai pilkai rudas ar šviesiai pilkas smėlis – spėjamas buvusio ežero atabrado dugnas, kuris šiek tiek kilo šlaito kryptimi į ŠR. Labai smulkiame smėlyje ir durpėse paprastai įsiterpdavo 5–15 cm storio mišrus smėlingos durpės ar durpingo tamsiai pilkai rudo smėlio sluoksnis, kuriame buvo organinių sąnašų – smulkių šakelių, nuodėgulių, pušų kankorėžių, medžių žievės gabaliukų. Šio sluoksnio viršuje ir durpės pade taip pat buvo palaidotų stambių medžių šakų, nuodėgulių. Archeologinių radinių aptikta beveik visuose sluoksniuose, skyrėsi tik jų tankis. Deliuvio sluoksnyje ir smėlingos durpės viršutinėje dalyje pasitaikydavo nuo šlaito viršaus užartų naujaisiais laikais datuojamos žiestos keramikos šukių, titnago radinių. Durpės be smėlio sluoksniuose radinių aptikta itin retai ir tik titnago. Didžiausia radinių sankaupa aptikta durpingo smėlio apačioje ir labai smulkaus šviesiai pilko smėlio viršutinėje dalyje (3 pav.). Šiame sluoksnyje aptikta visa lipdytinė keramika, gyvūnų kaulai, dauguma titnago ir akmens radinių. Didžioji radinių dalis slūgsojo gana plonu apie 25 cm sluoksniu. Radinių tankis taip pat nebuvo vienodas visame priekrantės ruože: didžiausios sankaupos aptiktos šurfuose 3, 6, 10 ir 11, kitur radinių buvo mažiau. Šurfe 6, labai smulkaus smėlio paviršiuje aptikta žmogaus palaikų fragmentų – pakauškaulis. Kaulas buvo suaugusio (daugiau kaip 20 m.) nenustatytos lyties individo. Vėliau šurfo 6 vietoje tiriant šurfą 11 tikėtasi aptikti daugiau palaikų, tačiau kitų žmogaus kaulų nerasta. Tikėtina, jog arba į vandenį buvo deponuojami tik pavieniai skeleto fragmentai, arba skeletas (ar jo dalys) išsibarstė per ilgą laikotarpį, kol buvo po vandeniu.

Šurfe 10 stebėta šiek tiek kitokia stratigrafija. Kadangi šurfas buvo toliau nuo šlaito, paviršiuje nesusidarė deliuvio ir smėlingos durpės sluoksniai. Tamsiai ir labai tamsiai ruda durpė su gausiomis lapuočių šaknimis ir kelmais tęsėsi iki apie 1,65 m gylio. Po ja slūgsojo kitokios struktūros nesusiskaidžiusi pilkai ruda durpė su žolinių augalų ir galbūt nendrių liekanomis. Po durpėmis apie 2 m gylyje prasidėjo iki 20 cm storio šviesiai pilkai rudo sapropelio sluoksnis. Galiausiai 2,1–2,2 m gylyje pasiektas labai smulkus pilkas smėlis. Visuose šiuose sluoksniuose aptikta titnago radinių ir akmenų. Gyvūnų kaulai rasti pilko smėlio viršutinėje dalyje. Šurfe aptikti 2 mediniai vertikalūs kuolai nesmailintais galais. Pirmojo, lazdyno medienos kuolo viršutinis galas aptiktas nesusiskaidžiusios tamsiai rudos durpės sluoksnyje, jo apatinis galas buvo sukaltas iki sapropelio sluoksnio apačios. Antrasis pušinis kuolas aptiktas durpės su žolinių augalų liekanomis sluoksnyje, jis buvo sukaltas apie 25 cm gilyn į pilką smėlį.

9 bandiniai iš šurfuose aptiktų archeologinių radinių ir ekofaktų datuoti AMS ^{14}C metodu FTMC laboratorijoje (2 bandiniai datuoti LAD ir FTMC laboratorijos iniciatyvos „Moderniausios technologijos Lietuvos archeologijai“ rėmuose). Pagal gautąsias datas matyti, kad buvusio ežero dugno paviršiuje, labai smulkaus pilko ar šviesiai pilkai rudo smėlio sluoksnio kraige radiniai kaupėsi ilgu laikotarpiu nuo finalinio paleolito, apie 9278–8944 m. pr. Kr. (datuotas bebro žandikaulis) (9714±31) (FTMC–PH58–2), iki vėlyvojo mezolito, 4687–4502 m. pr. Kr. (datuotas žmogaus pakauškaulis) (5747±29) (FTMC–UJ17–4). Šurfe 10, durpės su žolinių augalų liekanomis apatinėje dalyje aptiktas nuodėgulis bei bandiniai iš šurfų 3, 7 ir 11 durpių sluoksnio apačios datuoti IV tūkst. pr. Kr. – subneolito laikotarpiu. Regis, šiuo laikotarpiu pradėjo keistis vandens telkinio aplinka, buvusio atabrado – priekrantės seklumos – zonoje ėmė klostytis durpės. Ežero krantui atsitraukus, o galbūt pačiam ežerui užakus, greičiausiai sumažėjo ir jo pakrančių apgyvendinimo intensyvumas, kurį atspindi radinių kiekiai skirtinguose sluoksniuose. Kita vertus, tai, kad intensyviausias archeologinis horizontas susidarė labai smulkaus smėlio sluoksnio paviršiuje, nulėmė ilgas laikotarpis, kuriuo šis horizontas formavosi – bent nuo apie 9000 iki 4000–3000 m. pr. Kr. Taip pat paaiškėjo, jog visa žemiau durpių sluoksnio aptikta keramika, tiek liesinta akmeniu, tiek organinėmis priemaišomis, yra akmens amžiaus. Seniausia data gauta iš šurfe 10 vertikalioje padėtyje aptikto medinio kuolo, įkalto į sapropelio sluoksnį – 2028–1889 m. pr. Kr. (3599±26) (FTMC–EI85–2). Panašu, kad dar aukščiau durpėje aptikti titnago ir akmens radiniai galėtų priklausyti bronzos amžiaus II pusei ar net geležies amžiui. Kol kas šis sluoksnis radiokarbono metodu nedatuotas.

Iš viso 2021 m. kasinėjimų Kabelių akmens amžiaus gyvenvietėje 7 metu surinkti 432 archeologiniai radiniai ir ekofaktai. Surinkti 45 (538 g) keramikos radiniai. Deliuvio sluoksnyje ir durpės viršuje aptikta naujaisiais amžiais datuojamos žiestos keramikos, greičiausiai susijusios su į R stovėjusiomis sodybomis. Akmens amžiaus horizonte surinkti 26 lipdytinės keramikos fragmentai: 3 šukės, liesintos trupintomis kriauklėmis, ir kita organika (4: 6–8 pav.) bei 23 šukės, liesintos trupintu akmeniu (4: 1–4 pav.). Rastas tik vienas pakraštėlis – beveik tiesaus profilio, su apvalia briauna (4: 4 pav.). Aptikta nemažai šukių su puikiai išlikusiais vidinėje pusėje prikepusių degėsių sluoksneliais. Titnago radinių surinkta 234 (4,479 kg). Dalis titnago radinių aptikta dar deliuvio sluoksnyje. Jie dėl arimo bei kitų sąlyginai vėlyvų postdepozicinių procesų pateko į šlaito apačią iš šlaito

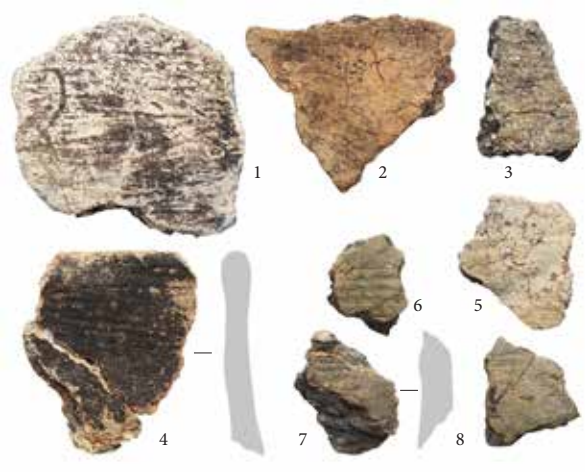

4 pav. Kabelių akmens amžiaus gyvenvietės 7 keramika: 1–5 – liesinta trupintu akmeniu; 6–8 – liesinta organinėmis priemaišomis. L. Gaižausko nuotr.

Fig. 4. Pottery from Kabeliai Stone Age Settlement 7: 1–5 – with crumbled stone temper; 6–8 – with organic temper.

viršuje esančios akmens amžiaus gyvenvietės teritorijos. Durpių sluoksniuose aptikta palyginti nedaug titnago radinių. Šurfe 10, metalų laikotarpiu datuotiname durpės sluoksnyje aptikta pora stambių nuoskalų ir stambus skaldytinis nuoskaloms nuskelti. Akmens amžiaus horizonte, buvusio ežero dugne ir nuosėdose aptikta didžioji titnago radinių dalis. Daugumą sudaro įvairios nuoskalos ir duženos, daug jų su žieve. Aptikta vienagalių (5: 10, 11 pav.) ir netaisyklingų skaldytinių, netgi stambių nepanaudotų žaliavos gabalų, skelčių (5: 1–8 pav.), 1 kirvelis (5: 9 pav.). Viena gausiausių grupių – akmens radiniai, kurių surinkta 82, iš viso 12,362 kg. Visi akmenys, surinkti iš durpių ir ežero dugno nuosėdų, neabejotinai ten atsidūrė dėl žmogaus veiklos. Dauguma akmens radinių – nuo karščio skilusių, perdegusių riedulių fragmentai. Aptiktų 3 akmens nuoskalų, 3 natūralių formų riedulių paviršiai buvo apdaužyti ir, ko gero, naudoti kaip muštukai. 22 neperdegę natūralių formų akmenys buvo be plika akimi pastebimų apdirbimo ar darbo su jais požymių. Tai vadinamieji *manuportai* – žmogaus sąmoningai į kitą vietą transportuoti objektai be akivaizdžių apdirbimo žymių. Gali būti, jog dalis jų susiję su žvejyba ar kitomis funkcijomis. Iš apatinio akmens amžiumi datuojamo archeologinio horizonto surinkta labai vertinga zooarcheologinė medžiaga – 50 (1,398 g) gyvūnų kaulų, dantų ir ragų (jų fragmentų). Nepaisant amžiaus, aptiktos faunos liekanos yra geros būklės, kaulai tvirti, netrupa. Rasti žinduolių kaulai priklauso įvairioms rūšims: briedžiams, elniams, bebrams (5: 14), taurams / stumbrams, kiškiams, meškoms. Aptikta akmens amžiaus laikotarpio arklių liekanų – po 1 slankstelį ir dantį (5: 13 pav.). Ant dalies žinduolių kaulų pastebimos mėsinėjimo žymės, kai kurie kapoti (5: 16 pav.). Be žinduolių, aptikti 2 žuvų ir 1 paukščio kaulas, taip pat rasta nemažai vėžlio kiauto plokštelių (5: 15 pav.). Beveik nerasta dirbinių iš kaulo ar rago – aptiktas tik vienas iš briedžio rago pagamintas nežinomo dirbinio ruošinys, apdrožtas titnaginiais įrankiais (5: 12 pav.).

Uždurpėjusioje buvusio ežero priekrantėje aptiktas archeologinis sluoksnis itin vertingas dėl išlikusių organinių radinių bei galimybės tyrinėti stratifikuotus akmens amžiaus laikotarpio horizontus. Lietuvoje būtų sunku surasti kitą tokį zooarcheologine medžiaga turtingą mezolito laikotarpio paminklą. Tolesni tyrimai Kabelių akmens amžiaus gyvenvietėje 7 gali nušviesti materialinės kultūros, technologijos ir ūkio raidą laikotarpiu nuo finalinio paleolito iki pat bronzos amžiaus, taip pat išspręsti keramikos atsiradimo ir sekos Pietų Lietuvoje klausimus. Ateityje kasinėjimus Kabelių akmens amžiaus gyvenvietėje 7 ketinama pratęsti.

Kasinėjimų Kabelių akmens amžiaus gyvenvietėje 7 metu atlikti ir labai nedidelės

5 pav. Kabelių akmens amžiaus gyvenvietės 7 titnago bei kaulo ir rago radiniai: 1–8 – skeltės; 9 – kirvis; 10, 11 – skaldytiniai; 12 – rago dirbinio ruošinys; 13 – arklio dantis; 14 – bebro žandikaulis; 15 – vėžlio šarvo plokštelė; 16 – galvijo / elnio blauzdikaulis. L. Gaižausko nuotr.

Fig. 5. Flint, bone, and antler finds from Kabeliai Stone Age Settlement 7: 1–8 – blades; 9 – an axe; 10, 11 – cores; 12 – an antler artefact blank; 13 – a horse tooth; 14 – a beaver mandible; 15 – a turtle plastron scute; 16 – a bovine/ cervine tibia.

apimties nesistemingi vizualiniai paviršiaus žvalgymai miškingoje vietovėje į R–PR nuo Ašašninkų kaimo, kurių metu aptiktos 2 naujos akmens amžiaus radimvietės – Kabelių 25 (5977577, 521595) ir Akliko ežero 1 (5976437, 520812) (koordinatės LKS–94). Kabelių radimvietėje 25 5 titnago radiniai aptikti ariamose priešgaisrinėse juostose abipus miško keliuko, smėlio kopoje, apie 200 m į PR nuo Kabelių senovės gyvenvietės V teritorijos R ribos. Akliko ežero radimvietė 1 yra ariamoje priešgaisrinėje juostoje, 10 m į PV nuo miško kelio, apie 120 m į ŠR nuo Akliko ežero Š kranto. Radimvietėje aptiktas 1 titnago radinys.

Kabeliai Stone Age Settlement 7

In 2021, a field evaluation was conducted at Kabeliai Stone Age Settlement 7 (Varėna District, S Lithuania). 11 test pits (28 m^2) were excavated at the shoreface of a former lake (Fig. 1). Under the 20–30 cm thick surface overbank layer, all of the test pits yielded an archaeological layer containing artefacts that had accumulated on the lake's sandy bed at the shoreface and later, after the shoreline had retreated, in the peaty deposits (Figs. 2–3). The finds were distributed disproportionately in the archaeological layer, the majority of them and all of the bones having been discovered at the base of the peaty layer and on the surface of the very fine sand (former lake bed) (Fig. 3). The archaeological layer was thinnest closer to the foreshore. The thickness of the peat sediment and thus also the archaeological layer increased towards the SW, the thickest layer (2.3–2.4 m thick) having been recorded in test pit 10. The overbank deposits and archaeological layer in the test pits excavated at Kabeliai Stone Age Settlement 7 yielded 432 archaeological finds and ecofacts: 234 (4478.5 g) flint, 45 (538 g) pottery, 82 (12362.7 g) stone, and 2 wooden finds as well as 50 (1398 g) animal bones (Figs. 4–5). The organic and zooarchaeological material was wonderfully preserved by the waterlogged soil. AMS ^{14}C dating established that the archaeological horizon with the greatest find density consisted of sediment from the former lake and had formed at the least from c. 9000 BC to the 4th millennium BC (Mesolithic). The samples, which were taken at the base of the peaty sediment stratigraphically above that, date to 4000–3000 BC. The 2000–1900 BC date of the wooden stake and the sparse flint finds in the peat layers attest to later continuing activity in the Metal Age. Human remains: an occipital bone dating to c. 4700–4500 BC, were also discovered in the Stone Age horizon.

Lukas Gaižauskas

Šeškučių akmens amžiaus radimvietė 17

2021 m. atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai Šeškučių akmens amžiaus radimvietėje 17 (Vilniaus r., Bezdonių sen.), kuri yra Neries intako Veržuvos upelio aukštupyje (1 pav.). Šeškučių radimvietę 17 kartu su daugeliu kitų straipsnio autorius aptiko 2018 m., kasiniais žvalgydamas spėjamų buvusių ežerų pakrantes pelkėtame Veržuvos upelio aukštupyje (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 31–39). 2019 m. kasinio vietoje kalvelės viduryje ištirtas 2x1 m dydžio šurfas. Tyrimų metu visas gruntas sijotas per sietą 5 mm pločio akimis (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 20–27). 10–70 cm gylyje aptiktas natūraliame smėlingame miško dirvožemyje susidaręs archeologinis sluoksnis su titnago skalda, perdegusių akmenų fragmentais. Kasinyje surinkti 47, šurfe – 185 titnago radiniai, rasta ir labai nedaug smulkių perdegusių kauliukų. Pagal titnago radinių tipologiją – taisyklingų skelčių fragmentus, mikrorėžtukus, mikrolitus – radimvietė preliminariai datuota viduriniu – vėlyvuoju mezolitu. Į PR nuo Šeškučių radimvietės 17, spėjamos protakos iš Šeškučių senojo ežero 1 vietoje, 2019 m. kalamu grąžtu ištirti 4 gręžiniai. Juose po iki 60 cm storio durpės sluoksniu aptikti besikaitaliojantys įvairaus stambumo smėlio ir žvirgždo sluoksniai su durpingais tarpsluoksniais, medienos liekanomis bei augaliniu detritu, besitęsiantys iki 1,5 m gylio ir interpretuoti kaip iš šiaurės rytuose buvusio ežero tekėjusio upelio suklostytos nuosėdos. 2021 m. atliekant žvalgomuosius tyrimus siekta išsiaiškinti tankiausios radinių sankaupos kalvelės centrinėje dalyje ribas bei surinkti archeologinių radinių išsamesniam radimvietės datavimui, funkcijai ir struktūrai nustatyti. Taip